

Täysistunto

Tiistai 2.10.2018 klo 14.05—22.06

9. Hallituksen esitys eduskunnalle vammaispalvelulaiksi sekä laeiksi sosiaalihuoltolain ja varhaiskasvatuksen asiakasmaksuista annetun lain 13 §:n muuttamisesta

Hallituksen esitys HE 159/2018 vp

Lähetekeskustelu

Toinen varapuhemies Tuula Haatainen: Lähetekeskustelua varten esitellään päiväjärjestyksen 9. asia. Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetetään sosiaali- ja terveystieteiden valtiokuntaan, jolle perustuslakivaliokunnan on annettava lausunto.

Lähetekeskusteluun varataan 1 tunti. Mikäli puhujalistaa ei ehditä annetussa ajassa käydä loppuun, asiakohdan käsittely keskeytetään ja sitä jatketaan tämän päivän istunnossa muiden asiakohtien tultua käsitellyiksi. Jos keskustelu asiasta puolestaan päättyy ennen sille varatun määräajan päättymistä, siirrytään päiväjärjestyksen seuraavaan, 10. asiakohtaan.

Avataan keskustelu. — Ministeri Saarikko, esittelypuheenvuoro, olkaa hyvä.

Keskustelu

18.34 Perhe- ja peruspalveluministeri Annika Saarikko (esittelypuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Esityksessä ehdotetaan vihdoin säädettäväksi uusi vammaispalvelulaki vuosien valmistelun, yhteistyön ja ponnistelujen jälkeen. Uudessa laissa sovitetaan yhteen nykyiset vammaispalveluja ja kehitysvammaisten erityishuoltoa koskevat lait, niin kutsutut nykyiset vammaispalvelu- ja kehitysvammalaki. Laki täydentäisi yleisiä kaikille tarkoitettuja sosiaalipalveluja, joista puolestaan säädetään sosiaalihuoltolaissa. Kuten tähänkin asti, vammaisten henkilöiden terveydenhuoltoon sovellettaisiin terveydenhuoltolakia.

Esityksen tavoite on turvata vammaisille henkilöille yhdenvertaiset palvelut ja vahvistaa heidän itsemääräämisoikeuttaan ja osallisuuttaan. Esityksellä toteutettaisiin myös YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan vammaissopimuksen ja lapsen oikeuksien sopimuksen periaatetta. Lain lähtökohta on ei niinkään ihmisen diagnoosi, sairaus, vamma tai muu lääketieteellinen määritelmä, vaan ennen kaikkea aito palvelujen tarve. Kuten nykyäänkin, esityksen mukaiset palvelut ovat siis erityispalveluja, jotka turvattaisiin vammaisille henkilöille yksilöllisen tarpeen mukaan, jos muuhun lakiin perustuvat palvelut eli esimerkiksi yleiset sosiaalihuoltolain palvelut eivät ole riittäviä tai sopivia.

Arvoisa puhemies! Laissa ei ole määritelty vammaiselle ihmiselle ylä- tai alaikäraja. Yhdenvertaisuuden ja osallisuuden tulisi toteutua suhteessa muihin samassa elämänvaiheessa oleviin. Iäkäs henkilö voisi saada vammaispalvelulain mukaisia palveluita, jos sosiaalihuoltolain palvelut eivät ole riittäviä. Iäkkäiden henkilöiden palveluissa olisi otettava huomioon myös vanhuspalvelulaki ja sen säännökset iäkkään henkilön palvelutarpeisiin vastaamisesta sekä iäkkäiden palveluiden toteuttamisesta ja laadusta.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 93/2018 vp

Arvoisa puhemies! Itsemääräämisoikeudesta ja osallisuudesta tässä laissa: Vammaisen henkilön osallistuminen, kuuleminen ja osallisuus ovat keskeisiä palvelujen tarvetta arvioitaessa, suunniteltaessa ja palveluja käytännössä toteutettaessa. Tätä jo olemassa olevaa sääntelyä täydennetään tässä esityksessä samalla myös sosiaalihuoltolain muutoksilla, jotka koskisivat palvelutarpeen arvioinnin aloittamisen määräaika, toimintakyvyn ja palvelutarpeen arvioinnissa huomioon otettavia seikkoja sekä asiakassuunnitelman sisältöä.

Subjektiiiviset oikeudet säilyvät tämän esityksen myötä suurimmassa osassa palveluita. Vammaisen henkilön osallisuutta, yhdenvertaisuutta ja välttämätöntä huolenpitoa turvaavat palvelut säilyisivät vahvoina subjektiiivisinä oikeuksina. Näitä olisivat asumisen tuki, joka vastaisi nykyisten lakien asumisen palveluja, sekä tuki esteettömään asumiseen eli niin kutsutut asunnon muutostyöt, henkilökohtainen apu ja liikkumisen tuki eli nykyiset kuljetuspalvelut. Subjektiiivisia oikeuksia olisivat myös uudistuksessa vahvistuvat valmennus ja tuki sekä lyhytaikainen huolenpito ja päiväaikainen toiminta sekä niihin kuuluvat tarpeenmukaiset kuljetukset. Näitä palveluja saisi jatkossa useampi eri tavoin vammaisen henkilö kuin tänä päivänä.

Asumiseen liittyen, arvoisa puhemies, erityisesti itsenäistä asumista tuettaisiin erilaisin kotiin tuotavin palveluin. Vammaisen henkilön tulisi ensisijaisesti voida asua itse valitsemassaan asunnossa. Tuen kokonaisuus määriteltäisiin vammaisen henkilön yksilöllisen tarpeen mukaan. Säännöksen perusteella apua ja tukea annettaisiin päivittäisiin toimiin, hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen sekä osallisuuden, kommunikoinnin ja myös perhe-elämän mahdollistamiseen. Vammaisten lasten perheet saisivat kotiin apua, joka mahdollistaisi lapsen kotona asumisen vaativassakin tilanteessa. Tätä voitaisiin tukea esimerkiksi järjestämällä lapselle hoitaja kotiin.

Henkilökohtaisesta avusta totean, että palveluilla tuettaisiin vammaisen henkilön itsemääräämisoikeutta ja omia valintoja nykyistä lainsäädäntöä vastaavalla tavalla. Nykyiset henkilökohtaisen avun eri toteuttamistavat säilyisivät, mutta työnantajamallista säädettäisiin kuitenkin nykyistä tarkemmin. Se edellyttäisi vammaisen henkilön suostumusta ja riittävää selvitystä maakunnan liikelaitokselta työnantajan velvollisuuksista ja vastuista. Jatkossa kukaan ei voi joutua henkilökohtaisessa avussa työnantajaksi vastoin tahtoaan.

Liikkumisesta. Laissa liikkumiseen linjataan lisää vaihtoehtoja ja joustavuutta. Kuljetuspalvelujen sijaan vammaisen henkilö voisi tietyin edellytyksin saada käyttöönsä myös auton. Kuljetuspalveluja voitaisiin myöntää muihin kuin työ- ja opiskelumatkoihin kilometrimääräisesti kunta- ja maakuntarajoista riippumatta. Lisäämme siis sujuvuutta ja arkielämäisyyttä, oman elämän hallinnan kokemusta. Mainittuja kuljetuspalveluja voitaisiin myöntää kuukauden sijaan enintään yhden vuoden aikana käytettäväksi.

Uutena asiana korostuu laissa valmennus ja tuki, jonka palvelua annettaisiin vammaiselle, hänen perheelleen tai muulle läheiselle elämänmuutostilanteissa ja eri taitojen oppimisessa. Esimerkiksi itsenäistyvää nuorta tai vammautunutta henkilöä tuettaisiin palvelun kautta itsenäiseen asumiseen ja liikkumiseen.

Lasten näkökulmasta ja heidän perheidensä osalta oleellista on maksuttoman varhaiskasvatuksen rooli valmennuksena ja tukena nykyistä laajemmin. Nykyisin maksuton varhaiskasvatus on kuulunut vain kehitysvammalain soveltamisaloihin kuuluviin lapsiin, ja muut perheet ovat maksaneet normaalin asiakasmaksun. Jatkossa palvelua järjestettäisiin niille eri tavoin vammaisille lapsille, joilla palvelutarpeen arvioinnin perusteella olisi välttämätön tarve varhaiskasvatukseen nimenomaan osallisuutta edistävänä toimintana. Tämä

Pöytäkirjan asiakohta PTK 93/2018 vp

vaikuttaa siis siihen, miksi tässä samassa yhteydessä muutamme nyt myös varhiskasvatustakia.

Uutena painotuksena myös päiväaikaisen toiminnan osuudesta palvelu mahdollistaisi osallisuuden toteutumisen niille vammaisille henkilöille, jotka tarvitsevat vaativaa sosiaalisen vuorovaikutuksen ja osallisuuden turvaa, toimintakykyä ylläpitävää palvelua. Palvelu vastaisi pääosin nykyistä vammaispalvelulain mukaista päivätoimintaa ja vastaavaa toimintaa, jota nyt järjestetään kehitysvammalain nojalla, mutta se sisältäisi lain nojalla jatkossa myös kuljetukset.

Palvelujen maksuttomuus. Vammaispalvelut säilyisivät pääosin maksuttomina vastaavasti kuin nykyisessä lainsäädännössä. Maksuttomista palveluista säädetään asiakasmaksulainsäädännössä, joka on niin ikään tulossa uutena lakina tänä syksynä eduskuntaan.

Tässä uudistuksessa, arvoisa puhemies, ei ainoastaan yhteensoviteta kahta lakia, vaan tavoitteena on uudistaa ja ajantasaistaa lainsäädäntöä, laittaa se sopivaksi nykyiseen palvelujärjestelmään ja erilaisten vammaisten ihmisten tarpeisiin. Tähän liittyy tietysti samalla myös joidenkin palveluiden kustannusten kasvua sekä vastaavasti hallitusohjelman mukaisia säästötavoitteita liittyen kuntien tehtävien ja velvoitteiden karsintaan, joita jo useampi hallitus on tavoitellut. Säästötavoitteesta huolimatta esityksessä on säilytetty uudistuksen keskeiset tavoitteet yhdenvertaisuudesta, osallisuudesta ja palveluiden saamisesta tarpeen mukaan.

Alkuperäisestä säästötavoitteesta, joka oli hallitusohjelmaneuvoitteluiden pohjalta yli 60 miljoonaa euroa, on tingitty paljon. Esityksestä on poistettu sellaiset säästötoimenpiteet, jotka olisivat asiakkaiden näkökulmasta heikennyksiä. Uudistuksen arvioidaan vähentävän julkisen talouden menoja kuntien toiminnasta käytännössä 15,3 miljoonaa euroa. Näiden muutosten on valmistelussa arvioitu tapahtuvan siten, että ne eivät heikennä palveluja, ne ainoastaan ikään kuin muuttavat tapaa, jolla palvelut järjestetään. Kotona asumisen tukemiseen, henkilökohtaiseen apuun, valmennukseen, lyhytaikaiseen huolenpitoon ja päiväaikaiseen toimintaan sitä vastaavasti kohdennetaan lisää voimavaroja. Valtio lisää maakuntien rahoitusta 6,5 miljoonalla eurolla suhteessa nykytilaan. Kelan menot vastaavasti lisääntyisivät 4 miljoonaa euroa avohoidon lisääntymisen vuoksi.

Aiemmin on esitelty laki liittyen invalidivähennyksistä luopumiseen ja niiden varojen kohdistamisesta vammaispalvelujen kehittämiseen. Nuo rahat on nyt kohdennettu tämän lain muutoksissa. Invalidivähennyksen poistosta saatava valtion ja kuntien verotulojen lisäys, arviolta noin 26 miljoonaa, kohdennetaan vammaispalvelujen uudistamiseen ja tämän muun säästötavoitteen saavuttamiseen. Näin on voitu vähentää vammaispalveluihin kohdistuneen säästön tarvetta.

Totean vielä, arvoisa puhemies, että tällä vammaispalvelulailla on yhteys valmisteltavana olevaan asiakas- ja potilaslakiin, niin kutsuttuun IMO-lakiin, jota sitäkin on tehty vuosia. Siihen tulisivat sisältymään nykyiset kehitysvammalain säännökset tahdosta riippumattomasta erityishuollosta ja rajoitustoimenpiteistä. Myös valmisteltavana olevassa uudessa asiakasmaksulaissa on vammaispalvelujen kannalta merkittäviä säännöksiä. Tavoitteena on, että tämä uusi vammaispalvelulaki tulisi voimaan ja vammaispalvelujen järjestämisvastuu siirtyisi kunnilta maakunnille 1.1.2021 samaan aikaan sote-uudistuksen tullessa voimaan. Tämä laki on siis kytköksissä sote-uudistukseen, kuten tietysti monet muutkin sisältölait, jotka tulevat muuttumaan sote-uudistuksen maailman mukaisesti vahvemmille järjestäjävastuuharteille.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 93/2018 vp

Arvoisa puhemies! Tätä esitystä on odotettu pitkään, ja haluan lausua lämpimät kiitokset yhteistyökumppaneille, erityisesti vammaisjärjestöille, jotka ovat antaneet tinkimättömän panoksensa, samoin kuin kokemusasiantuntijat lain valmistelussa. Uuden lainsäädännön avulla vammaiset henkilöt pääsevät entistä enemmän mukaan yhteiskuntaan ja voivat toimia itsenäisesti siihen tarvittavan tuen avulla. Tämä noudattelee YK:n vammaisoikeuksien sopimuksen periaatteita vahvasti.

Haluan myös todeta, että tämä oli myös selvitysmies Kalle Könkkölän tavoite, kun hän vuonna 2016 teki ehdotuksensa valmistelun tueksi. Tällä esityksellä Sipilän hallitus kunnoittaa samalla myös Kalle Könkkölän arvokasta elämäntyötä.

Toinen varapuhemies Tuula Haatainen: Avataan keskustelu, halutaanko debattia? — Avataan debatti. Ne edustajat, jotka haluavat käyttää debatissa puheenvuoron, painavat V-painiketta ja nousevat seisomaan.

18.44 Anneli Kiljunen sd (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puheenjohtaja! Arvoisa ministeri, olen todella iloinen, tässä esityksessä on paljon hyviä parannusehdotuksia. Erityisen iloinen olen muun muassa siitä, että tämän henkilökohtaisen avun järjestämistapoja vahvistetaan ja ketään ei voi enää pakottaa työnantajaksi, että tämäkin tältä osin selkeytyy. Ja toinen asia, joka on erittäin positiivinen, on tämä, että maksutonta varhaiskasvatusta osana valmennusta ja tukea saisivat jatkossa yhdenvertaisesti kaikki ne vammaiset lapset, jotka tätä tarvitsevat.

Toisaalta kannan sitten myös huolta siitä, että samanaikaisesti tässä lakiesityksessä heikennetään subjektiivisia oikeuksia ja oikeusturvaa. Tämä liittyy sitten tähän subjektiiviseen oikeuteen valittaa korkeimpaan hallinto-oikeuteen, joka edellyttäisi valituslupaa. Ja kuten me tiedämme, usein korkein hallinto-oikeus on turvannut vaikeasti vammaisten ihmisten oikeusturvan viime kädessä, ja nyt tältä osin tämä tulee heikkenemään. [Puhemies koputtaa] Kysyisin teiltä: miksi tämä heikennys tähän lakiin tuli?

18.46 Outi Alanko-Kahiluoto vihr (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Arvoisa ministeri, kiittelen minäkin tätä lakiesitystä ja kiitän myös vihreiden puolesta kauniista sanoistanne rakkaan kollegamme Kalle Könkkölän muistoksi.

Minulla olisi muutama kysymys liittyen tähän lakiesitykseen. Tässä lausunnonantajat ehdottavat muutamia parannuksia. He katsovat esimerkiksi, että myös henkilöillä, jotka eivät pysty määrittelemään tarvitsemansa avun sisältöä ja toteuttamistapaa, tulisi olla oikeus henkilökohtaiseen apuun ja myös he tarvitsevat siinä neuvontaa, koska täällä laissa sanotaan, että henkilökohtaisen avun järjestäminen edellyttää, että vammaisella henkilöllä on voimavaroja määritellä avun sisältö ja toteutustapa. Kiinnostaisi kuulla, miten ministeri ajattelee tästä palautteesta. Samoin useat lausunnonantajat katsovat, että vammaisen henkilön asumisen omassa yksityiskodissa tulisi olla aina ensisijainen vaihtoehto. [Puhemies: Aika!] Tämän turvaamista ehdotettiin vahvistettavaksi säännöksissä. Olisin kysynyt ministeriltä: miten suhtaudutte tähän?

18.47 Satu Taavitsainen sd (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! On aivan erinomaista, että vammaispalvelulain uudistamisen yhteydessä varhaiskasvatuksen asiakasmaksuista annetun lain 13 §:ään lisätään nyt uusi momentti, joka takaa sen, että päivähoito on maksutonta lapselle, joka osallistuu varhaiskasvatukseen osana vammaispalvelulain

Pöytäkirjan asiakohta PTK 93/2018 vp

7 §:ssä tarkoitettua valmennusta ja tukea. Tämän on arvioitu tuovan erityislasten perheille noin 1,6 miljoonan euron säästön varhaiskasvatuksen asiakasmaksuissa. Tämä on todella hieno muutos, ja kiitos siitä ministerille. On muutoinkin erinomainen asia, että tämän vammaispalvelulain lähtökohtana on vammaisten henkilöiden erityispalvelujen säilyttäminen maksuttomina. Kiitos siitä.

18.48 Johanna Karimäki vihr (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Uutta vammaispalvelulakia on kauan odotettu. Kiitos ministerille, että saimme tämän käsittelyyn, ja kiitos myös arvostuksestanne Kalle Könkkölän elämäntyölle.

Tämä on hyvin laaja laki, ja tässä on paljon asioita. Minusta nämä kuljetuspalvelumuutokset vaikuttivat järkeviltä, koska nykyinen käytäntö, että on vain 18 matkaa kuukaudessa, on aivan liian vähäinen. Vammaisille henkilöille on turvattava hyvät palvelut ja osallisuus kaikissa tilanteissa, olivat he sitten henkilökohtaisen avustajansa työllistäjinä itse tai toisaalta sitten saivat nämä palvelut kunnalta tai ilmeisesti maakunnalta tämän esityksen mukaan. Kysyisin oikeastaan tähän liittyen: toimiiko tämä laki myös siinä maailmassa, että meille ei tulekaan heti maakuntia? Tällä lailla on kova kiire, ja tätä on kauan odotettu, että saataisiin parannusta vammaisten palveluihin.

18.49 Pilvi Torsti sd (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Yhdyn myös näihin kiitoksiin lain lähtökohdista liittyen osallisuuteen, itsemääräämisoikeuteen, YK-sopimukseen ja niin edelleen. Tätä lakia on tosiaan vuosia sekä toivottu että valmisteltu, ja hyvä, että olemme tässä. Varmasti kaikki täällä läsnä olevat yhtyvät ja yhteiskunta laajasti yhtyy tähän Kalle Könkkölän elämäntyön kunnioituksen henkeen ja tavoitteeseen.

Kun keskustelin järjestöjen kanssa vähän näitten lausuntojenkin pohjalta, niin tuntui, että kaksi asiaa sieltä nousee oikein erityisesti. Toinen on sellainen, mihin me emme voi lainsäädännöllä vaikuttaa mutta keskustelulla kyllä, ja se on kyllä edelleen nämä asenteet. Ehkä hämmentävää kuitenkin on, että meidän yhteiskunnan suurin ongelma tuntuvat olevan yhteiskunnan sisältämät asenteet. Puhun niistä vähän tarkemmin sitten puheenvuorossani esimerkkien kautta. Mutta sitten toinen on tämä jo edustaja Kiljusen nostama KHO:n rooli jatkossa. Mielelläni olisin, jos ministerillä on siihen vielä mahdollisuus ja hetki aikaa, vähän kuullut tätä avausta, miksi nyt päädyttiin tähän esitykseen, johon päädyttiin. Siitä on tosiaan kumpaankin suuntaan näkökulmia, mutta aika monet tuntuvat olevan tästä valitusasiasta kuitenkin nyt huolissaan. — Kiitos.

18.50 Olli-Poika Parviainen vihr (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Minäkin yhdyn kiitoksiin siitä, että vammaisten henkilöiden osallisuus ja itsemääräämisoikeus on nostettu tässä laissa tämän päivän vaatimusten tasolle ja ylipäätään laki ei lähde enää lääketieteellisestä diagnoosipohjaisesta käsityksestä vaan ihmisen yksilöllisyydestä.

Tässä on useitakin muutoksia, joista varmaan matkan varrella tekee mieli kysyä, mutta tässä kohtaa kiinnittäisin huomiota asiakasprosessiin, jossa olette esittämässä uutta asiakassuunnitelmaa, joka kattaisi vammaisen henkilön tarpeet ja laadittaisiin sitten maakuntatasolla. Se on varmasti erittäin tarpeellinen ja hyvä. Kysyisin siitä, miten ollaan aikeissa turvata se, että sosiaalihuollon viranomaisten tuleva osaaminen on riittävällä tasolla kaikissa maakunnissa, jotta tätä voidaan edistää.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 93/2018 vp

Ihan viimeisenä haluaisin todeta, että hienoa, että olette turvanneet vammaisen henkilön työnantajamallin mutta tuoneet siihen rinnalle vapaaehtoisuuden, joka mahdollistaa yksöllisyyden ja joustot. — Kiitos.

18.51 Anneli Kiljunen sd (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puheenjohtaja! Kysyisin vielä toisesta ongelmasta, joka on noussut täällä esille. Se on tämä asiakkaan oikeusturva kilpailutilanteessa. Sitä ei ole vielä kukaan pystytty ratkaisemaan tässä tilanteessa. Meillä on myös tähän liittyen kansalaisaloite, joka liittyy hankintalakiin. Nyt kysyisin ministeriltä tästä kansalaisaloitteesta Ei myytävänä ja sitten toisaalta tästä laista, jossa meillä olisi jo ollut mahdollisuus puuttua niihin ongelmiin, joita kansalaisaloite on nostanut. Monet järjestöt ja vammaisjärjestöt ja eri tahot ovat nostaneet esille, että hankintalaki ei riittävän hyvin huomioi vammaisten ihmisten oikeusturvaan liittyviä kysymyksiä.

Toinen varapuhemies Tuula Haatainen: Ministeri Saarikko, vastauspuheenvuoro, 2 minuuttia, olkaa hyvä.

18.52 Perhe- ja peruspalveluministeri Annika Saarikko: Arvoisa puhemies! Minusta tämä keskustelu kuvastaa hienolla tavalla sitä yhteistä näkemystä siitä lain valitusta pääperiaatteesta. Se on ensinnäkin yhdenvertaisuus, joka tarkoittaa sitä, että suhteessa nykyiseen kahteen erilliseen lakiin voi löytyä tilanteita, joissa yksittäinen vammaisen kansalainen kokee, että tämä muutos heikensi minun asemaani, ja yksittäinen vammaisen, toinen kansalainen, joka sanoo, että tämä laki paransi minun nykytilaani. Mutta sitäkin yhdenvertaisuuden tekeminen aina on, sitä, että jos me lähdemme aidosti palveluiden tarpeista emmekä lääketieteellisestä diagnoosista, joka on nyt ollut omiaan luomaan väliinputoajia kehitysvammalain ja vammaislain välille, niin päädytään tilanteeseen, jossa yhdenvertaisuus tarkoittaa aitoa palveluiden tarvelähtöisyyttä. Sinänsä olen ilahtunut siitä, että tämä pääperiaate saa kannatusta, samoin kuin aito palvelujen tarve ja myös laissa tehty euromääräinen punninta siitä, että toisaalle satsaamisen on ikään kuin toiminnallisena muutoksena voitu arvioida tuottavan laskennallisia säästöjä pitkällä aikavälillä, ja lisäksi se eduskuntaan jo tuotu pääperiaate invalidivähennyksen poiston vaikutuksesta, joka tuo palveluiden äärelle enemmän käyttövoimaa niille ihmisille, jotka eniten yhteiskunnan tukea tarvitsevat.

Tämä esitys lähtee siitä, että se astuu voimaan samaan aikaan sote-uudistuksen kanssa, ja on kirjoitettu niitä rakenteita ajatellen. Sosiaalihuollon voimavarat liittyvät oleellisesti myös maakuntauudistukseen. Uskon, että vahvemmilla järjestäjävastuualueilla, joita maakunnat eittämättä ovat vaikkapa pikkukunnan rinnalla, on merkittävä parannus vaikkapa harvinaista sairautta ja vammautumista elävän ihmisen kohdalla, kun sosiaalihuollon voimavarat ovat yhdistettynä laajemmille vastuualueille.

Viimeimmäksi, arvoisa puhemies, totean tästä kansalaisaloitteesta: Eduskunta tekee itsenäiset päätökset, mutta itsekseen olen vastuuministerinä pohtinut, että olisi ehkä luontevaa käsitellä se kansalaisaloite samassa yhteydessä nyt tämän lain kanssa. Se on täysin valiokunnan käsissä ja teidän harkittavissanne, mutta näkisin, että yhteisiä toimijoita, sidosryhmiä ja lain vaikutusarvioita on huomionarvoista pohtia yhtäaikaaisesti. Se, että muutos tehtäisiin vain vammaispalvelulakiin, tuottaisi sinänsä sen ristiriidan, että entäpä sitten pitkäaikaisia asumispalveluja hyödyntävät mielenterveys- tai muut pitkäaikaissairaat. Kyse on hankintalain ongelmista muidenkin kuin vammaisten ihmisten kohdalla, ja tässä tarvitaan ennen kaikkea lisää tietoisuutta kilpailuttajille ja osaamista aiheessa.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 93/2018 vp

18.54 **Anneli Kiljunen sd** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puheenjohtaja! Kysyisin vielä yhden kysymyksen, arvoisa ministeri: Viittasitte itsekkin tähän itsemääräämislakiin ja sosiaali- ja terveydenhuollon uudistukseen. Tämä itsemääräämislakihan on ministeriössä valmisteilla vielä edelleen, ja olisin kysynyt teiltä sitä, että kun tämä laki on nivottu nyt niin vahvasti näihin kahteen muuhun elikkä itsemääräämisoikeuteen ja siihen lainsäädäntöön sekä sosiaali- ja terveydenhuollon uudistukseen, niin mitenkä tämän vammaispalvelulain sitten tässä yhteydessä käy, jos nämä asiat eivät etene toivotulla tavalla?

Toinen varapuhemies Tuula Haatainen: Ministeri Saarikko, 1 minuutti, vastauspuheenvuoro.

18.55 **Perhe- ja peruspalveluministeri Annika Saarikko:** Arvoisa puhemies! Kysymys on siinä määrin tärkeä ja valiokunnan työlle oleellinen, että vastaan siihen mielelläni. Tätä olemme juuri pohtineet. Alkuperäinen ajatus oli tuoda niin kutsuttu IMO eli asiakas- ja potilaslaki samanaikaisesti vammaispalvelulain kanssa. Koska se on perusoikeuksien näkökulmasta niin haastavaa lainsäädäntöä, että se on jo kertaalleen viime vaalikaudella törmännyt perustuslakivaliokuntaan, me tarvitsimme vieläkin aikalisän sen valmistelun äärelä, mutta päätimme, että vammaispalvelulaki ei saa jäädä jumiin sen vuoksi. Koska vammaispalvelulain voimaantulo vuoteen 21 antaa sen riittävän aikaikkunan, että ellei tässä välissä tämä hallitus tuo, niin oletettavaa on, että hallituspohjasta riippumatta itsemääräämisoikeuslainsäädäntö tänne halutaan tuoda niin ripeästi kuin suinkin mahdollista, koska en ole kenenkään Suomessa nähnyt vastustavan sen lain lähtökohtia, joka selkeyttäisi vaikkapa kaikkein haavoittuvimmissa asemissa olevien ihmisten rajoittamistoimenpiteitä ja samalla toisaalta myös henkilöstön oikeuksia ja velvoitteita näissä hyvin herkissä tilanteissa. Eli lait ovat sidottuina toisiinsa, mutta se ei estä vammaispalvelulain käsittelyä, koska siihen voidaan laatia erillinen voimaannpanolaki, kun niin kutsuttu IMO-laki tänne tuodaan.

Toinen varapuhemies Tuula Haatainen: Ja nyt menemme puhujalistaan, edustaja Karimäki.

18.57 **Johanna Karimäki vihr:** Arvoisa puhemies! Käsittelyssä on esitys uudeksi vammaispalvelulainaksi. Sen on turvattava hyvä arki ja osallisuus vammaisille ihmisille. Lain on oltava YK:n vammaisten oikeuksien yleissopimuksen mukainen ja kohdeltava tasaveroisesti eri vammaisryhmiä. On kuitenkin tärkeää, ettei pelkästään vamma määritä palveluja vaan yksilölliset tarpeet.

Välttämättömien palvelujen on oltava maksuttomia. Palvelujen on myös turvattava esteettömyys ja mahdollistettava osallistuminen työhön ja harrastuksiin. Toivoisin lakiin myös vahvemman aseman selkokiehisen kirjallisuuden edistämiseen. Arviolta jopa 650 000 ihmistä tarvitsee selkokieltä.

Vammaisten lasten asema on turvattava laissa. Vammaisten lasten laitosasuminen on lisääntynyt, sillä nyt perheet eivät saa riittävästi tukea ja kotiin vietäviä palveluja. Lapsen paikka ei ole laitoksessa. Vammaisten lasten palveluista on säädettävä laissa. Niille, jotka eivät voi syystä tai toisesta asua kotonaan, tarvitaan kodinomaisia hoivakoteja laitosten sijaan.

Vammaisjärjestöjen Operaatio itsenäinen elämä -hanke korostaa vammaisen omaa toimintakykyä ja siihen liittyvää henkilökohtaista apua. On tärkeää, että henkilökohtaisen

Pöytäkirjan asiakohta PTK 93/2018 vp

avun työnantajamalli on jokaisen sitä toivovan käytössä, ja kunnalta tai maakunnasta on saatava tukea ja apua työnantajavelvoitteisiin. Vammaista avustavien palvelujen on oltava myös yhteiskunnan vastuulla, jos vammaisen toive on, ettei itse halua toimia työnantajana. Jokaisen vaikeasti vammaisen on saatava avustaja päivittäisiin rutiineihin: pukeutumiseen, syömiseen, liikkumiseen, peseytymiseen, harrastuksiin, työhön ja opintoihin. Vammaisen ja hänen läheistensä näkemyksiä ja toiveita palveluista on kuunneltava. Lakiin tarvitaan myös tuettu päätöksenteko vammaiselle, joka tarvitsee apua päätöksentekoon elämän isoissa asioissa.

Ei myytävänä -kansalaisaloite on vielä eduskunnan käsittelyssä. Aloite tarvitsee meidän kaikkien tuen ja suojelun. Kaikkein heikoimmassa asemassa olevat, elämän mittaisten asumisen palvelujen tarpeessa olevat, tarvitsevat tutut hoitajat ja turvallisen ympäristön. Ei ole kestävää muutaman vuoden välein kilpailuttaa palveluntuottajaa, jolloin hoitajat vaihtuvat yhdessä yössä. Meidän on saatettava kansalaisaloite voimaan.

Hankintalakiin tarvitaan kirjaus, ettei herkkien vammaisten välttämättömiä palveluja tarvitse kilpailuttaa. Edes EU ei edellytä kilpailuttamista. Henkilökohtainen budjetti vammaisen itsensä käyttöön voi olla ratkaisu, mutta silloinkin on varmistettava, että budjetti kattaa kaikki yksilökohtaiset tarpeet: budjetin on joustettava ja oltava riittävän suuri.

Välttämätön hoiva ja huolenpito ovat tärkeitä, kuin myös ihmisten seura, yhteisöllisyys ja lämpö. Luin juuri kirjan, jossa vaikeasti vammaisen nuoren äiti kertoo kokemuksistaan. Liikuntakyvyttömillä nuorilla oli tärkeää asua kodinomaisesti, mutta yhdessä. He halusivat yhteisiä ruoka-, kahvi- ja pelihetkiä yhteistilassa ja oman huoneen. Kun yöllä pitää kääntää kylkeä, on hoitajan oltava auttamassa. Tietokoneiden maailma tarjoaa mahdollisuuksia tehdä luovia töitä, tarinoita ja maalauksia, vaikka kädet eivät toimisi.

Meillä on velvollisuus lähimmäisinä varmistaa, että kaikkein heikoimmista huolehditaan. Lain on turvattava vammaisten ihmisten oikeusturva ja subjektiivinen oikeus palveluihin. Meillä on nykyisinkin paljon puutteita palveluissa. Parannuksia tarvitaan muun muassa moniammatilliseen sosiaalityöhön ja vammaissosiaalityöhön.

Yksi vapautta ja hyvinvointia tukeva elementti on yhteiskunnan tarjoamat kuljetuspalvelut vammaisille soveltuvalla esteettömällä ajoneuvolla. Pitkään voimassa ollut 18 taksimatkaa kuukaudessa on aivan liian vähän. On tärkeää, että kuljetuspalveluiden käyttöalue laajenisi työhön, opiskeluun ja osallisuutta edistävään toimintaan.

Tämä lakikokonaisuus on valtavan suuri. Sen yksityiskohtiin on vielä huolella tutustuttava, mutta jo nyt on selvää, että korjattavaa on. Vammaisjärjestöjen mukaan subjektiivisten oikeuksien oikeusturvaa heikennetään, sillä valittaminen korkeimpaan hallinto-oikeuteen edellyttäisi valituslupaa. Tätä ei voi hyväksyä.

Uudistuksen alkuperäinen säästötavoite, 61 miljoonaa euroa, on pienentynyt noin 15 miljoonaan euroon. Voidaan silti perustellusti kysyä, miksi kaikkein heikoimmilla olevilta halutaan säästää? Hallitus on kurittanut köyhiä, kuten takuueläkeläisiä, pienituloisia ja paljon lääkkeitä käyttäviä muutenkin. Vammaispalvelulain oikeudenmukainen voimaansaattaminen vaatii pikemminkin lisäresursseja. Uusi vammaispalvelulaki tarvitaan, vaikka hallituksen sote-esitys kaatuisi. Hallitus ennakoi esityksessä maakunnan roolia, mutta vammaisten oikeuksia parantavat palvelut on turvattava nyt.

19.02 Niilo Keränen kesk: Arvoisa rouva puhemies! Tässä on jo eri puheenvuoroissa ja debatinkin aikana tuotu esille yksityiskohtia hallituksen esittämästä vammaispalvelulaista. Oman työurani olen ollut käytännön lääkärinä yli kolme vuosikymmentä, ja valtaosan täs-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 93/2018 vp

tä ajasta olen vastannut alueen kehitysvammaisten ihmisten terveyden- ja sairaanhoidosta. Nimenomaan tätä taustaa vasten ajattelin ottaa esille tästä lakiesityksestä muutamia tärkeitä asioita.

Kuten jo kuultiin, lakiesitys yhdistää aiemman vammaispalvelulain sekä kehitysvammalain. Lain tarkoituksena on saattaa samalle viivalle kaikki erilaisten vammojen rajoittamat ihmiset diagnoosista riippumatta. Edelleen laki tähtää siihen, että nämä erilaiset vammaiset olisivat mahdollisimman yhdenvertaisia kaikkien muiden kansalaisten kanssa niin arkena kuin juhlapäivinä, asumisessa, liikkumisessa, vapaa-ajalla ja tavallisessa elämässä. Erityisen merkittävä lakiehdotuksessa on juuri tuo: jos jokin vamma tai sairaus rajoittaa ihmisen osallistumista elämään ja yhteiskuntaan, yhteiskunta tulee vastaan niin, että vammaiselle tarjotaan maksutta hänen tarvitsemansa erityispalvelut, joiden turvin hän pystyy tavalliseen toimintaan mahdollisimman samalla tavalla kuin muutkin kansalaiset. Tämä koskee esimerkiksi juuri henkilökohtaista avustajaa, josta tässä edellä kuulin.

Arvoisa puhemies! Merkittävää on myös lakiehdotuksen 3 §. Sen 1 momentti alkaa: ”Palvelutarpeen arviointi sekä palvelujen suunnittelu, toteuttaminen ja toteuttamisen seuranta on tehtävä yhteistyössä vammaisen henkilön kanssa.” Kyseisessä pykälässä ja sen perusteluissa tuodaan esiin se, että vammaisen henkilön mielipide pitää aina ottaa huomioon, kun hänen palvelujaan suunnitellaan. Vammaista henkilöä tulee tukea niin, että mahdollisista kommunikaatiorajoitteista riippumatta hänen mielipiteensä palvelujen järjestämisestä tulee otetuksi huomioon. Uusi laki parantaa siten tältäkin osin vammaisen osallistumista oman elämänsä järjestelyyn.

Lakiesitys poistaa myös käsitteen vaikeavammainen. Nykyisin kyseinen termi ikään kuin jakaa vammaiset ihmiset eri lokeroihin. Uuden lain tarkoitus on, että tässäkin suhteessa diagnoosi taikka vamman laatu ei ole merkitsevä, vaan avun ja tuen tarpeen määrittää juuri tämä yksilöllinen avun tarve.

Arvoisa puhemies! Muutama yksityiskohta.

Vammaisella säilyy edelleen mahdollisuus vapaa-aikana tapahtuviin kuljetuksiin, siis 18 yhdensuuntaiseen matkaan kuukaudessa. Lisäksi laki mahdollistaa esimerkiksi työ- tai opiskelumatkat. Laki tuo vaihtoehtoksi sen, että palvelujen järjestäjä eli maakunta voi antaa vammaiselle käyttöön auton. Uusi laki ei aseta ylä- tai alaikärajaa sille, että vammaisen voi saada lainmukaiset palvelut. Siten myös ikääntynyt vammaisen saa palvelunsa, kun edellytykset täyttyvät. Kuljetuspalveluihin tulee myös muita vaihtoehtoja.

Lakiin otetaan myös säännökset lyhytaikaisesta huolenpidosta, jolla tuetaan vammaisen perhettä esimerkiksi väsymisen tai jonkun kriisitilanteen jaksamisessa. Lyhytaikainen huolenpito voi olla esimerkiksi kotipalvelua, perhehoitoa, tukihenkilön apua tai asumispalvelua.

Vammaisen valmennuksen tarkoitus on, kuten ministeri tuossa kertoi, vahvistaa vammaisella itsellään olevia vahvuuksia niin, että hän pystyy elämään esimerkiksi entistä itsenäisemmin ja omatoimisemmin. Tähän perustuu myös se, että arvioidaan, että vammaiset ihmiset selviytyvät tulevaisuudessa paremmin ja kenties tulevaisuudessa säästöäkin tulee pitkällä aikavälillä.

Arvoisa puhemies! Lopuksi korostan vielä sitä, että kyseessä ei ole säästölaki vaan jo pitemmän aikaa vireillä ollut uudistus lainsäädännön saattamisesta ajan tasalle.

19.07 Outi Alanko-Kahiluoto vihr: Arvoisa puhemies! Tämä vammaispalvelulaki ja monet sen esitykset ovat erittäin tervetulleita, ja olen iloinen siitä, että tämä lakiesitys on

Pöytäkirjan asiakohta PTK 93/2018 vp

nyt täällä käsittelyssä, vaikkakin se on sidottu tähän sinänsä nähdäkseni aika epävarmaan sosiaali- ja terveyslain uudistuksen ja maakuntalain toimeenpanon etenemiseen. Mutta pidän tässä lakiesityksessä esitettyjä monia tavoitteita erittäin kannatettavina, ja olen sitä mieltä, että jos sote- ja maakuntalaki kuitenkin ei jostain syystä tällä kaudella tulisi koskaan valmiiksi, niin tämän lakiesityksen sisältämiä monia asioita on syytä kuitenkin edistää. On kuitenkin lisättävä, että lausunnonantajat ovat löytäneet tästä lakiesityksestä monia korjattavia seikkoja, joihin sosiaali- ja terveysvaliokunta joutuu sitten omissa asiantuntija-kuulemisissaan kiinnittämään huomiota ja perehtymään tarkemmin.

Mutta sinänsä pidän erittäin kiitettävänä sitä, että hallitus on vetänyt pois ne megalomaanisit säästönsä, joita vammaispalveluihin alun perin tällä kaudella esitettiin, ja nyt mitaluokka on hyvin paljon pienempi. Pidän hyvänä esimerkiksi sitä asiaa, että invalidivähennys poistamalla on siitä saatavat tulot sitten käytetty vammaisten palveluiden parantamiseksi. Minusta se on ihan perusteltu asia.

Pidän myöskin hyvänä sitä lähtökohtaa, että tässä laissa lähdetään vammaispalveluiden tarvelähtöisyydestä ja siitä, että pyritäisiin nimenomaan vahvistamaan vammaisten henkilöiden osallisuutta ja mahdollisuuksia osallistua ympäröivään yhteiskuntaan, eikä lähtökohtana olisi niinkään lääketieteellinen, diagnoosipohjainen määrittely. Se, että pyritään tukemaan vammaisen henkilön itsenäistä suoriutumista ja itsemääräämisoikeutta, olisi varmasti täällä moneen kertaan mainitun Kalle Könkkölänkin mielen mukainen tavoite ollut. Se, että pyritään noudattamaan YK:n vammaissopimusta ja lapsen oikeuksien sopimuksen periaatetta, ovat niin ikään asioita, joita on ehdottomasti pidettävä tukemisen arvoisina.

Mutta itsellenikin heräsi kysymys siitä, miten on sitten tämän kansalaisaloitteen laita. Meillä on eduskunnan käsittelyyn tullut tämä Ei myytävänä -kansalaisaloite, joka koskee nimenomaan heikommassa asemassa olevien asumispalveluita ja niiden kilpailuttamista. Pidän itsekin tavoiteltavana sitä, että voisimme käsitellä tämän Ei myytävänä -kansalaisaloitteen jollei nyt tämän lain yhteydessä, niin ainakin hyvin peräjäälkeen tämän kanssa. Pidän ehdottoman tärkeänä sitä, että tämä kansalaisaloite saadaan tällä kaudella käsiteltyä, koska se, että vammaiset henkilöt joutuvat vaihtamaan kotiaan kilpailutuksen seurauksena, ei ole missään tapauksessa esimerkiksi edellä mainitun YK:n vammaisoikeuksien sopimuksen mukainen tilanne ja siitä on päästävä Suomessa ehdottomasti eroon.

Myös tässä lakiesityksessä ja sen yhteydessä useat lausunnonantajat katsoivat, että vammaisen henkilön asumisen omassa yksityiskodissaan tulisi aina olla ensisijainen vaihtoehto, ja sen turvaamista ehdotettiin vahvistettavaksi säännöksessä. Samoin ehdotettiin muun muassa, että yhdenvertaisuuden turvaamiseksi on keskeistä huolehtia joukkoliikenteen esteettömyydestä ja että olisi varmistettava, ettei tässä lakiesityksessä mainittu joukkoliikenteen ensisijaisuuden periaate tosiasiallisesti heikennä niiden henkilöiden liikkumismahdollisuuksia, jotka eivät pysty käyttämään joukkoliikennettä.

Pidän tärkeänä myös sitä, että tämän esityksen mukaiset palvelut säilyvät vahvoina, subjektiivisina oikeuksina. Määrärahasidonnaiset palvelut eivät kuitenkaan takaa vammaisten ihmisten tarpeiden mukaisia yksilöllisiä palveluita, ja me tiedämme, että vammaiset henkilöt kuuluvat tämän yhteiskunnan kaikkein köyhimpiin siitä syystä, että useimmat heistä eivät koskaan ole olleet työelämässä eivätkä voi siihen osallistua, joten on hyvin tärkeää pitää kiinni siitä, että palvelut ovat vahvasti subjektiivisia oikeuksia.

Edustaja Karimäki mainitsi omassa puheenvuorossaan selkokielen kirjallisuuden tarpeen, ja itsekin nostaisin sen tässä esille. Meillä on Suomessa jo noin puoli miljoonaa suomalaista, jotka tarvitsevat selkokieltä selvittääkseen arkielämän kielellisistä vaatimuksista,

Pöytäkirjan asiakohta PTK 93/2018 vp

ja pitäisin erittäin hyvänä sitä, että tämän lain yhteydessä edistettäisiin vammaisten henkilöiden mahdollisuutta saada selkokielistä kirjallisuutta ja selvitä selkokielen avulla arjestaan. Vammaisten henkilöiden lisäksi muistisairaat ja ikääntyneet ovat ihmisiä, jotka hyötyvät selkokielestä, ja selkokieli on keino ehkäistä kielellistä syrjäytymistä.

Arvoisa puhemies! Vielä jos on aikaa: Tässä lakiesityksessä ehdotetaan täydennettäväksi sosiaalihuoltolakiin tehtävillä muutoksilla asiakasprosessia, ja tässä yhteydessä on huomattava, että nykyisin lainmukaisia asiakassuunnitelmia ei aina laadita tai ne laaditaan puutteellisesti, mihin esimerkiksi eduskunnan apulaisoikeusasiamies on kiinnittänyt huomiota ja todennut, että tässä suhteessa nykykäytännöissä pitäisi pystyä parempaan. Huolelana on muun muassa se, millä tavoin asiakkaan osallisuus hänen omassa prosessissaan varmistetaan, jos asiakassuunnitelmia ei huolella laadita. [Puhemies koputtaa]

Mutta, summa summarum, valiokunnalla riittää tämän lakiesityksen kanssa työtä. Paljon tässä on hyvää, mutta paljon vielä korjattavaa. Kiitän hallitusta tästä esityksestä.

19.15 Pilvi Torsti sd: Arvoisa puhemies! On tosiaan helppo yhtyä siihen yleisarvioon ja kiitokseen siitä, että hallitus on tämän, jo edellisellä kaudella valmisteluun saatetun lain, nyt tuonut eduskuntaan, ja myös toiveeseen, että se ehditään käsitellä. Tämä lähtökohta, jossa lähdetään palvelutarpeesta diagnostiikan sijaan ja erilaisista osallisuuteen, itsemääräämisoikeuteen liittyvistä perusarvoista, on modernin yhteiskunnan ja ehkä sen ihmiskuvankin mukainen, jota haluamme tällaisella lainsäädännöllä myös julki tuoda. Tässä lähetekeskustelussa halusin oikeastaan puuttua kahteen seikkaan, kun en itse kuulu tähän käsittelevään valiokuntaan.

Tässä viimeisen viikon parin aikana itselläni on ollut mahdollisuus tavata sekä Ei myytävänä -kansalaisaloitteen aktiiveja että 80-vuotisjuhlakiertuettaan pitävän Invalidiliiton edustajia, ja näissä keskusteluissa, kun tästä lakiesityksestä on käyty vähän tarkempaa keskustelua, niin edelleen yleiseksi johtopäätökseksi valitettavasti muodostuu se, että ehkä kuitenkin meidän suurin ongelmamme piilee asenteissa, ei ehkä niinkään yksittäisten henkilöiden asenteissa, vaan tällaisessa jonkinlaisessa yleisessä kollektiivisessä asennevammassa, kyvyttömyydessä empatiaan ja asettumiseen toisen, tässä tapauksessa vammaisen henkilön, asemaan, ja tämä näkyy ehkä erityisesti tämmöisenä kollektiivisena viranomaisasenteena. En siis halua syyllistää yksittäistä henkilöä viranomaistehtävää hoitamassa vaan toimijoita, jotka sitten noudattavat tämän salin säätämää lainsäädäntöä erilaisilla tavoilla.

Muutamia esimerkkejä nostaakseni: Tietysti meillä on ollut täällä jo aiemmin käsittelyssä aiemmasta lakimuutoksesta eli taksiuudistuksesta seuranneita tilanteita, jotka ovat olleet täysin kestäättömiä monille vammaisille. Meille on tullut sinällään hieno uudistus, vammaiskortti, mutta sen hakeminen edellyttää henkilökohtaista sähköpostiosoitetta, joka taas saattaa joillekin kyseiseen korttiin oikeutetuille henkilöille olla aika mahdotonta hankkia. Meillä on apuvälinelainausta, joka ei tunnista esimerkiksi kokoontaittuvia apuvälineitä, jotka mahtuisivat henkilöiden omiin kulkuneuvoihin tai autoihin. Sen sijaan halutaan tarjota esimerkiksi sellaisia pyörätuoleja, jotka edellyttävät aina invakuljetuksia, jotka ovat siis sekä yhteiskunnalle kalliimpia että näitten henkilöiden kannalta monimutkaisia, ja niin edelleen ja niin edelleen. No, asenteita me emme tietenkään tässä salissa muuta, mutta me kyllä luomme henkeä, jolla tämä viranomaistoiminta yhteiskunnassa tapahtuu, ja tätä henkeä ehkä toivon myös käsiteltävän tämän lain käsittelyn yhteydessä.

Sitten tietysti toinen taso on lainsäädäntö ja sen toteutuminen. Palaute, mitä täältä järjestykensästä ja aktivisteilta ehkä eniten tulee, on, että meillä on päätöksiä, jotka eivät toteu-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 93/2018 vp

du. Näistä tietysti kuuluisimpina ja surullisimpina monet kilpailutuksiin liittyvät ongelmat, joita on juuri mainittu ja joita Ei myytävänä -kansalaisaloite omalta osaltaan ja esimerkillään on pyrkimässä korjaamaan.

Näin ollen, arvoisa puhemies, toivon, kun laki nyt lähtee valiokuntaan, että voisi olla mahdollista, että saisimme tämän lakiesityksen yhteyteen tämän Ei myytävänä -kansalaisaloitteen. On esimerkiksi iso joukko vammaisia ihmisiä, jotka ovat keränneet näitä mikikirjoituksia, joille tämä on todella iso osoitus demokratian toimivuudesta tai toimimattomuudesta. Eli jos me puhumme osallisuudesta ja käsittelemme vammaispalvelulakia ja samaan aikaan jätämme sitten tämän kansalaisaloitteen käsittelemättä, niin se on kyllä viestinä hyvin ongelmallinen.

Sitten kun tässä tullaan lain viimeistelyvaiheeseen, niin tämän yhteiskunnallisen asenneproblematiikan käsittelyä pidän kyllä jossain määrin mahdollisena ja tunnistettavana kuulemisten jälkeen. Eli nyt kun esimerkiksi tehdään täsmennyksiä kuljetuspalveluiden osaan ja näiden tiettyjen kohtien epäselvyyksiä valiokunnassa puretaan, niin ehkä se on juuri se oikea kohta ottaa esiin myös se, että me tunnistamme myös, että tapa, jolla näitä sitten viedään toimeen, on mahdollisimman johdonmukainen ja käyttäjän tarpeista lähtevä, kun se kerran on tämän koko lain perushenki. — Kiitos.

19.20 Satu Taavitsainen sd: Arvoisa rouva puhemies! Arvoiset edustajakollegat! On aivan erinomaista, että vammaispalvelulain uudistamisen yhteydessä varhaiskasvatuksen asiakasmaksuista annetun lain 13 §:ään lisätään nyt uusi momentti, joka takaa sen, että päivähoito on maksutonta lapselle, joka osallistuu varhaiskasvatukseen osana vammaispalvelulain mukaista valmennusta ja tukea. Tämän arvioidaan tuovan erityislasten perheille noin 1,6 miljoonan euron säästön varhaiskasvatuksen asiakasmaksuissa. Tämä on todella hieno muutos. Varhaiskasvatus on kaikille lapsille hyvä tiedollisten ja toiminnallisten taitojen ja sosiaalisen vuorovaikutuksen harjoittelupaikka. Täysin maksuton varhaiskasvatus aloitetaan nyt erityislapsista, ja se on aivan oikein. Siitä on hyvä edetä kunnianhimoisesti eteenpäin. On erinomainen asia, että tämän lain lähtökohtana muutoinkin on, että vammaisten henkilöiden erityispalvelut säilyisivät maksuttomina.

Arvoisa puhemies! Varhaiskasvatuksen asiakasmaksulaki on aika tuore laki. Se tuli voimaan puolitoista vuotta sitten eli maaliskuussa 2017. Lain 13 §:ssä todetaan, että päivähoitomaksu on jätettävä perimättä tai sitä on alennettava, jos periminen vaarantaa perheen toimeentulon edellytyksiä. Kaikkiaan 35 709 varhaiskasvatuksen asiakasmaksua, eli siis päivähoitomaksua, päättyi viime vuonna ulosottoon. Epäilen, että suurin osa on lainvastaisesti ulosottoon joutuneita laskuja. Ne ovat kunnan kamreerin, talousosaston, voudille laittamia ilman, että varhaiskasvatuksen virkamies on keskustellut perheen kanssa heidän tilanteestaan ja tehnyt päätöstä maksun alentamisesta tai poistamisesta. On niin rankka juttu, jos lapsiperhe laitetaan ulosottoon päivähoitomaksujen takia, että siihen pitää olla todella hyvät perusteet, jos kunta sen tekee. Ulosottoon laittaminen jos mikä vaarantaa perheen toimeentulon edellytyksiä ja elatusvelvollisuuden toteuttamista.

Vaikka laki muuttui jo silloin puolitoista vuotta sitten ja nyt me muutamme sitä vielä hiukan paremmaksi, niin ei ulosottoon lähetettyjen varhaiskasvatusmaksujen määrä ole siis juurikaan muuttunut. Ennen lain voimaantuloa vuonna 2016 voudille päättyi 37 792 laskua, ja lain voimaantulovuonna eli viime vuonna määrä aleni vain noin 2 000:lla, eli uudella lailla ei ole ollut merkittävää vaikutusta kuntien toimintaan. Joukossa on varmasti myöskin erityislasten perheitä, jotka ovat muutoinkin kovilla myös toimeentulon osalta,

Pöytäkirjan asiakohta PTK 93/2018 vp

sillä usein erityislasten perheissä toisen vanhemman on tehtävä töissä lyhyempää työaikaa ja näin hän saa myös pienempää palkkaa, jotta perheen arki erityislapsen kanssa saadaan sujumaan. Erityisesti itseäni harmittaa se, jos ihmisille ei kerrota uuden lain tarjoamasta mahdollisuudesta hakea päivähoitomaksun kohtuullistamista tai kokonaan sen perimättä jättämistä. Tähän toivon parannusta ja ministeriöltä sen vahtimista, että kuntien toimintatavat muuttuvat uuden varhaiskasvatuksen asiakasmaksulain mukaisiksi.

Arvoisa puhemies! Pidän myös erittäin hyvänä tämän vammaispalvelulain 16 §:ää, jossa turvataan vammaiselle liikkumisen tuki niin, että myös oman auton käyttämistä tuetaan. Tapasin tässä vastikään vammaisen nuoren miehen, joka liikkuu pyörätuolilla, ja hän oli aiemmin ollut pelkkien invataksien kyytien varassa. Nyt hän oli saanut tukea oman auton hankintaan, kun hän pääsi tähän henkilökohtaisen budjetin kokeiluohjelmaan, ja hänen hyvinvointinsa oli parantunut aivan merkittävästi. Hän kuvasi elämäänsä sanoen, että hänen vapautensa on lisääntynyt, hän saa itse aikatauluttaa sen, milloin hän lähtee harrastuksiin, kaupungille, käymään asioilla ja niin edelleen. Hänen omatoimisuutensa ja vuorovaikutus toisten ihmisten kanssa oli lisääntynyt. Hän saa nyt tehdä samoja asioita kuin muutkin ihmiset, kuten käydä ostamassa Motonetista moottoriöljyä.

On huomioitava, että vammaisille henkilöille vapaus valita palvelunsa liittyy perustavasti ja laajasti senkaltaisten ihmisoikeuksien toteutumiseen arkielämässä, jotka näyttäytyvät meille muille itsestään selvinä mutta joita heiltä usein puuttuu. Mikäli henkilöllä ei ole vapautta määritellä itse tarpeitaan tai toteuttaa itseään eikä liioin vapautta tehdä päätöksiä omista palveluistaan, ei voida puhua yhteiskunnallisesta osallisuudesta. Tähän on tulossa nyt tämän lain myötä parannusta. Kiitos siitä.

19.26 Matti Torvinen sin: Arvoisa puhemies! Tämän hallituksen pitkään valmisteleva vammaispalvelulaki on tullut vihdoinkin eduskuntakäsittelyyn. Itselläni on ollut oman lakiasiain toimiston kautta vanhoihin kehitysvammalakiin ja vammaispalvelulakiin liittyviä toimeksiantoja useita. Tämä lakikokonaisuus on erinomainen, joka nyt on saatettu käsittelemään. Vanha kehitysvammalaki ja vammaispalvelulaki ovat tulleet tiensä päähän. Nyt ymmärrämme erilaisista toiminnan rajoitteista, vammaisuudesta, ja asenteemme ovat muuttuneet lisääntyneen tiedon ja tutkimuksen myötä. Lait ovat olleet vanhentuneita. Niissä on aikansa eläneitä säännöksiä, jotka eivät vastaa eri tavoin vammaisten henkilöiden erilaisiin tarpeisiin.

Oleellista on se, että kun aikaisemmin palveluiden piiriin pääsi ainoastaan diagnoosin perusteella, niin sellaiset henkilöt, joilla oli kognitiivisia, neurologisia tai kommunikation liittyviä toimintarajoitteita, jäivät palveluiden ulkopuolelle, ja usein juuri näistä oikeuksista sitten käytiin erilaisia riitoja ja arvokeskusteluja. Tämä oli erittäin epäoikeudenmukaista ja, etten sanoisi, hyvin epäreilua. Se asetti vammaiset eriarvoiseen asemaan. Nyt tämä epäkohta saadaan tilkittyä niin, että palvelujen saamisen perusteeksi tulee vammaisen toimintakyky. Toimintakykypohjainen on tasa-arvoisempi tapa arvioida palvelujen tarvetta kuin diagnoosipohjainen.

Myös lapsia ja nuoria koskevat erityiset tarpeet huomioidaan nyt entistä paremmin. Esimerkiksi vammaisten lasten perheet saavat lapsen asumiseen kotiin yksilöllistä apua, jotta lapsi voi asua kotonaan hyvinkin vaativissa tilanteissa. Aikuistuvaa nuorta tuetaan valmennuksen ja tuen avulla siirtymään omaan kotiin, omaan elämään itsenäisesti, ja tällaisia palveluita on yhä laajemmin käytössä. Vammaisten itsemääräämisoikeus otetaan paremmin huomioon ja osallistumista sekä osallisuutta lisätään.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 93/2018 vp

Tärkeää on, että tuleva maakuntauudistus toteutuu. Täällä jotkut sitä epäilevät, sotea ja maakuntauudistusta. Itse uskon, että se toteutuu. Se on hyvä uudistus, se siirtää Suomen aivan uuteen aikakauteen, ja silloin maakunnat ottavat nämä vastuulleen. Tärkeää on, että rahat ja varat riittävät, niin että vammaiset eri puolilla maata saavat tasapuolisen kohtelun.

19.29 Krista Mikkonen vihr: Arvoisa puhemies! On helppo yhtyä niihin kiitoksiin, joita on esitetty tämän lakiesityksen yhteydessä.

Laissa vammaisuuden kuvaamisen lähtökohtana olisi henkilön suhde ja mahdollisuudet osallistua ympäröivään yhteiskuntaan, ei lääketieteellinen diagnoosipohjainen määrittely. Tämä on tärkeä ja oikea lähestymistapa. Lain tarkoituksena on toteuttaa vammaisen henkilön yhdenvertaisuutta ja osallisuutta sekä ehkäistä ja poistaa sellaisia esteitä, jotka näitä rajoittavat. Lisäksi lain tavoitteena on tukea itsenäistä suoriutumista ja itsemääräämiskeuden toteutumista sekä turvata yksilöllisen tarpeen mukaiset riittävät ja laadultaan hyvät palvelut. On tärkeää, että jokainen, aivan jokainen voi vammastaan huolimatta elää mahdollisimman hyvän ja täyden elämän.

Laissa säädetään keskeisistä vammaisen henkilön osallisuutta ja yhdenvertaisuutta sekä välttämätöntä huolenpitoa turvaavista palveluista. Näitä palveluja olisivat valmennus ja tuki, henkilökohtainen apu, asumisen tuki, mukaan lukien tuki esteettömään asumiseen, lyhytaikainen huolenpito ja päiväaikainen toiminta sekä liikkumisen tuki. On tärkeää, että vammaisella henkilöllä itsellään on oikeus päättää siitä, mitä, missä, milloin ja miten hän saa henkilökohtaista apua ja kuka häntä avustaa. On myös huolehdittava siitä, että myös niillä henkilöillä, jotka eivät pysty määrittelemään avun sisältöä ja toteutustapaa, on oikeus henkilökohtaiseen apuun ja he saavat tarvitsemaansa neuvontaa. Kynnyksen henkilökohtaisen avun saamisen on oltava matala.

Esitys sisältää säännökset vammaisen henkilön osallistumisen ja osallisuuden tukemisesta palvelutarpeen arvioinnissa, palvelujen suunnittelussa sekä toteuttamisen ja toteutumisen seurannassa ja osallistumisessa järjestettävästä tuesta. Osallisuutta ja osallistumista koskevat momentit ovat tärkeitä uudistuksia vammaislainsäädännössä ja YK:n vammais-sopimuksen mukaisia.

Jatkovalmistelussa vammaisten lasten puhevallan käyttöön ja edunvalvonnan järjestämiseen liittyviä kysymyksiä olisi syytä käsitellä tarkemmin. On tärkeää, että vammaisten lasten ja heidän perheidensä erityistarpeet huomioidaan. Muutenkin on syytä kiinnittää erityistä huomiota vammaisen lapsen ja nuoren palvelujen toteuttamiseen. Ne on toteutettava siten, että ne turvaavat lapsen ja nuoren hyvinvointia ja kehitystä sekä mahdollistavat toimimisen yhdenvertaisesti muiden lasten ja nuorten kanssa.

Ministeri kertoi, että lakiesitys on sidottu sosiaali- ja terveydenhuoltouudistukseen ja maakuntiin. On huolehdittava siitä, että jos käy niin, että sote ja maakunnat eivät etenekään, tämä lainsäädäntö etenee siitä huolimatta.

Keskustelussa on noussut esiin myös Ei myytävänä -kansalaisaloite, [Puhemies koputtaa] jolla halutaan taata elämänmittaisten palveluiden pysyvyys [Puhemies: Aika!] niin, että esimerkiksi vammaisten asumispalvelut rajataan hankintalain soveltamisen ulkopuolelle. [Puhemies koputtaa] On tärkeää, että se käsitellään tämän lainsäädännön yhteydessä.

19.32 Pilvi Torsti sd: Arvoisa puhemies! Pyysin vielä toisen puheenvuoron, kun unohdin todeta kaksi asiaa tuossa aikaisemmassa.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 93/2018 vp

Ensimmäinen: Voin yhtyä edustaja Mikkolan tuossa juuri toteamaan eli siihen, että tämän yhteys sote- ja maakuntauudistukseen, jota ministeri nyt korosti tämän vammaispalvelulain eteenpäin menemisen yhteydessä voimakkaasti, on sitten syytä purkaa, jos näyttää, että ensimmäinen ei etene, ja tämä sitten viedä eteenpäin joka tapauksessa, koska on kuitenkin kyse ehdottomasti sillä tavalla itsenäisestä kokonaisuudesta.

Toinen asia, minkä oikeastaan halusin jakaa, kun käytin puheenvuoron yhteiskunnan kollektiivisista asennevammoista, jotka näkyvät vaikka viranomaistoiminnassa, on se, että itseäni kosketti kovasti, kun Paralympiakomitean pääsihteeri Tero Kuorikoski hiljattain totesi, kun sivistysvaliokunta kävi pelaamassa kelkkalätkää: ”Vammaisurheilu muuttaa ihmistä, se muuttaa kaupunkia ja se muuttaa yhteiskuntaa.” Ja hän käytti esimerkkinä Lontoota, joka on muuttunut sekä työllisyysnäkökulmasta että erilaisista esteettömyysnäkökulmista kuulemma kutakuinkin eri kaupungiksi olympiakisojen jälkeen. Ilmeisesti sama on tapahtunut esimerkiksi Tokiossa.

Ehkä tämän lain käsittelyn yhteydessä, siinä rajapinnassa, on hyvä pohtia, mitkä ovat niitä asioita, mitä me voimme yhteiskuntana vähän laajemminkin tehdä, mikä sitten edesauttaa sitä, että tämän lain ikään kuin hyvä tarkoitus ja ehkä oikeat pykälätkin todella tulevat voimaan, koska se edellyttää asioita juuri tällä asennepuolella. Me kaikki tiedämme, että etenkin täällä työllisyyden puolella me emme ole Pohjoismaissa kovinkaan hyvin vertailussa menestyneet. Olisi hienoa, jos päästäisiin siellä eteenpäin. Se edellyttää ihan muita toimijoita kuin pelkästään julkista sektoria. Näihin asioihin me voimme vaikuttaa. Eli kannattaa Kuorikosken hengessä vähän miettiä ”out of the box” myöskin tämän lain käsittelyn yhteydessä. — Kiitos.

19.35 Ritva Elomaa ps: Arvoisa puhemies! Lain tarkoituksena on toteuttaa vammaisen henkilön yhdenvertaisuutta yhteiskunnassa kaikin tavoin. Itsenäisen suoriutumisen tuki ja itsemääräämisoikeuden toteutuminen ovat myös lain tarkoituksena. Tässä on erittäin paljon hyviä asioita, mutta kuten edustaja Karimäki toi esille, myös ongelmakohtia. On syytä muistuttaa, että YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus on ratifioitu myös Suomessa. Tämän yhteydessä haluan nostaa esille ja puhua muutaman sanan hankintalaista, kilpailutuksesta ja kuntoutuksesta.

Palvelujen kilpailutuksessa pitäisi ottaa huomioon laadun merkitys pitkällä tähtäimellä, koska se tuo usein viime kädessä kuitenkin säästöjä. Olen Kelan valtuutettuna perussuomalaisista aivan kuten edustaja Merikin. Puhelimemme ovat soineet tiuhaan tahtiin liittyen Kelan toimintaan viime aikoina. Valituksia tulee etenkin kuljetusten suhteen, jotka aiheuttavat monille tuensaajille hankalia arjen ongelmia. Valituksia tulee myös siitä, että asiakas on kokenut mielestään epäoikeudenmukaisuutta. Monet asiat ovat ratkenneet kuitenkin myös hyvin, ja Kelan suhtautuminen ongelmakohtiin on pääsääntöisesti ratkaisukaista.

On myös paljon ongelmia, jotka näyttävät ihmisille Kelan aiheuttamina. Tästä esimerkkinä Kela-kuljetusten toimimattomuus. Pääasiallinen syy ongelmiin löytyy tässä tapauksessa ministeriön linjauksista eikä Kelan toiminnasta. Kela pallottelee usein tavallisten ihmisten asioiden hoidon ja poliittisten päätösten kanssa. Tässä taksiasiassa Kelalla oli vahva tahto pidentää uudistuksen siirtymäaikaa ja testata vähitellen sen toimivuutta käytännössä. Tämähän ei ministeriölle käynyt. Yleinen joustamattomuus ja byrokratia on monesti tuskallista hädässä oleville ihmisille. Kela yrittää hoitaa ihmisten asioita parhaansa

Pöytäkirjan asiakohta PTK 93/2018 vp

mukaan annettujen sääntöjen rajoissa. Joskus maalaisjärkeen ja inhimillisyyden käsitykseen eivät mahdu kaikki ratkaisut, ja tässä on vielä paljon parantamisen varaa.

Nyt vielä, kun puhutaan kilpailutuksesta, nostan esille esimerkkitapauksen, missä kilpailutus on ongelma ja tuo ongelmia. Se on Maskun neurokeskus, joka joutui lähtemään mukaan tähän kilpailutukseen. Se on Suomen suurin neurologisten sairauksien kuntoutukseen erikoistunut keskus, Suomen ykkönen, voidaan sanoa, kun puhutaan vaativasta laitospalvelusta. Kelan kilpailutuksessa Masku hävisi niukasti kaikille muille palveluntuottajille — oli hyvin pienestä rahasta kysymys — koska kriteereissä laatu ei ole ykköstilalla vaan hinta. Maskun neurokeskus pystyy tuottamaan palveluitaan ilman mitään alihankintoja. Se on huippulaitos. Nyt täytyy odottaa vähintään vuosi tai jopa kolme ja pysyä pysyvässä. Lyhytnäköistä toimintaa, koska halvin ei tarkoita sitä, että se olisi edullisin vaihtoehto pitkällä tähtäimellä.

Täällä salissa on nostettu esille myös Ei myytävänä -kansalaisaloite. Se on erittäin hyvä aloite, ja kaikkien on syytä tutustua siihen aloitteeseen ja miettiä, miksi se on tehty. — Kiitos.

19.39 Simon Elo sin: Arvoisa rouva puhemies! Kahden rinnakkaisen lain, kehitysvammalain ja vanhan vammaispalvelulain, soveltaminen on ollut hankalaa, ja tätä kokonaisuudistusta on tehty hyvin pitkään. Taustalla on laajapohjainen työryhmä, joka työskenteli kahden vuoden ajan 2013—2015 selvitysmies Kalle Könkkölän johdolla, jota täytyy kiittää koko hänen elämäntyöstään, mitä hän on tämän asian hyväksi tehnyt.

Kun ajatellaan kehitysvammaispalveluita ja kehitysvammalakia, niin omalla kohdallakin se on sillä tavalla läheinen asia, että siskollani on Downin syndrooma ja sitä kautta olen tietysti seurannut koko hänen elämänsä ajan sitä, miten näitä asioita Suomessa hoidetaan. Kyllä olen tyytyväinen siihen, että tällainen kokonaisuudistus tulee ja tehdään selkeämmäksi ne lainsäädännölliset puitteet, missä näitä kaikkia asioita käsitellään.

Kaikkein oleellisintahan on se, että vammaisilla henkilöillä säilyy subjektiiviset oikeudet välttämättömiin erityispalveluihin. Toimintakyky on nimenomaan silloin se palvelun saamisen peruste eikä diagnoosi. Tämänkin olen keskusteluissa kehitysvammajärjestöjen kanssa ja myös vammaisjärjestöjen kanssa huomannut, että se katsotaan paremmaksi kuin se, että diagnoosi olisi perusteena. Aikaisempi tilanne on kyllä asettanut ihmisiä eriarvoiseen asemaan, painottanut lääkäreiden osaamista ja valitettavasti luonut tilanteita tai vahvoja epäilyksiä siitä, että lääkäriosaaminen ei ole aina riittänyt.

Näistä palveluista haluan erityisesti nostaa esille henkilökohtaisen avun ja asumisen tuen. Nämä ovat sellaisia kysymyksiä, joista eniten tulee palautetta eri kunnista, että on suuria eroja kuntien välillä siinä, miten näitä asioita hoidetaan, esimerkiksi esteettömyydessä liittyen asumisen tukeen. Silloin on kyllä joutunut vastaamaan myös mediassa näille järjestöille, että kun me menemme maakuntien Suomeen, jos nyt näin keskustalaista termiä saa käyttää maakuntauudistuksen myötä [Timo V. Korhosen välihuuto] — saan heti täältä tukea edustaja Korhoselta — niin silloin kyllä ei voi olla niin, että on se tilanne kuin tällä hetkellä, että on yli 300 toimijaa, hyvin erilaisia ratkaisuja ja asenteitakin, vaan päästään järkevämpään tilaan, että on 18 maakuntaa, jotka näitä asioita hoitavat. Eli maakuntauudistus, totta kai, on myös tässä asiassa erittäin olennainen. Ja kun ajatellaan tätä kansalaisaloitetta, niin sitä on heidänkin pitänyt tähdentää, vaikka aivan aiheellisia huolia heillä on ja vaatimuksia, että nyt tarvitaan uutta lainsäädäntöä ottamaan uusi tilanne huomioon. Ja myös uskon, että tämä sitä tilannetta parantaa, koska pitkälti se kritiikki, mitä nykytilan-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 93/2018 vp

teeseen liittyen on ollut vammaisjärjestöillä ja kehitysvammajärjestöillä, on nimenomaan siitä, että eri kunnissa on niin erilaiset ratkaisut. Tämän myötä pitäisi tulla yhteneväisempi tilanne koko maahan, ja pidän sitä erittäin tärkeänä. Ihan henkilökohtaisestikin siskoni elämää seuranneena katson, että tämä voi parantaa monia niitä karikoita, mitä hänenkin elämässään näihin palveluihin liittyen on ollut.

Keskustelu päättyi.

Asia lähetettiin sosiaali- ja terveystieteiden valiokuntaan, jolle perustuslakivaliokunnan on annettava lausunto.